DEMETRII ET LIBANII

QUI FERUNTUR

ΤΥΠΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΙΚΟΙ ET ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

DISSERTATIO INAUGURALIS
QUAM AMPLISSIMI
PHILOSOPHORUM VRATISLAVIENSIUM ORDINIS
CONSENSU ET AUCTORITATE AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA
HONORES RITE CAPESSENDOS SCRIPSIT

VALENTINUS WEICHERT
VARMIENSIS

DIE XXI MENSIS IUNII ANNI MCMX HORA XII
DISSERET DOCTORANDUS IN AULA MUSICA
„DE AETATIS LIBANIANAE LUDIS SOPHISTARUM“
DEINDE ERIT PROMOTIO

LIPSIAE · TYPIS B. G. TEUBNERI MCMX

DE DISSERTATIONE PROBANDA AD ORDINEM RETTULIT

RICARDUS FOERSTER

EXAMEN RIGOROSUM HABITUM EST DIE
XXVIII MENSIS IULII MCMIX

DISSERTATIO INTEGRA PROPEDIEM SUB EODEM TITULO
IN BIBLIOTHECA TEUBNERIANA
PRODIBIT

RICARDO FOERSTER
HUGONI RABE
S.

Prooemium.

Cum iam multi viri docti quaesiverint, quid veteres de epistulis scribendis praeceperint[1]), historia autem critica epistulae graecae hucusque non exstet, huic operi, quo tempore haud ita remoto nos donatum iri speramus, me nonnihil profuturum esse spero, si antiquissimos libellos de conscribendis epistulis compositos nova recensione, quae omnibus, quantum fieri potest, codicibus adhibitis nititur, edidero atque praefationis loco quae veteres de ea re docuerunt composuero.

Priusquam autem ad rem ipsam accedam, iucundissimum mihi oritur officium, ut omnibus, qui in hac scriptione componenda opera et consilio me adiuverunt, ex animi sententia gratias debitas agam, inprimis Ricardo Foerster, magistro venerando, et Hugoni Rabe Hannoverano, qui copias suas summa liberalitate mihi concessit, et viris doctissimis Castiglioni, Demarchi, Mercati, Poynton, Ratti, qui libros in usum meum contulerunt, nec non illustrissimo Principi de Radolin omnibusque bibliothecarum moderatoribus, qui codices mihi Vratislaviam miserunt vel imagines eorum luce exprimendas curaverunt.

---

1) H. Peter, Der Brief in der römischen Literatur, Leipzig 1901; H. Rabe, Griechische Briefsteller in Mus. Rhen. LXIV (1909), p. 284 sqq.

De epistulae origine variisque generibus.

Epistularum usus ex antiquissimis temporibus apud omnes gentes scribendi peritas floruit neque Hellanico[1]) assentiemur Atossam inventricem fuisse epistulae dicenti, sed epistulam sua sponte et nullo quasi auctore[2]) effloruisse censebimus. inventam autem eius causa esse epistulam, »*ut certiores faceremus absentes, si quid esset quod eos scire aut nostra aut ipsorum interesset*«, Ciceroni[3]) facile adstipulabimur. ex quo autem imperatores magistratusque non per nuntios sed per litteras quae egissent ad senatum aut populum rettulerunt, epistulae in publicas et privatas divisae sunt.

a) De epistulis publicis.

Sed epistulae publicae[4]) non omnes ab iis viris scriptae erant, a quibus mittebantur. nam cum reges vel magistratus saepissime vel tempus vel litterarum peritia deficeret, homines eruditos fideique spectatae sibi adsciverunt, quibus officium scribendi epistulas committerent. hi viri, qua erant doctrina et fide, apud Graecos semper magni aestimati nec raro summis muneribus publicis functi sunt. cuius rei exemplum afferatur Eumenes Cardianus, qui per viginti annos Philippi, Amyntae filii, et Alexandri *ἀρχιγραμματεύς* erat[5]), a quo »*novissimo tempore*, ut ait Cornelius Nepos[6]), *alterae equitum alae, quae Hetaerica appellabatur*« praefectus est. nec minore honore ii utebantur, qui Alexandri successoribus

1) Mueller, Fragm. hist. Graec. I 68.

2) Cf. A. Westermann, De epistolarum scriptoribus graecis. Progr. Univ. Lipsiae 1851, p. 3.

3) Cicero ep. II 4, 1.

4) Cf. Rostowzew, ab epistulis, apud Pauly-Wissowa VI 210.

5) Plut. Eum. 1. 6) Eum. 1.

ab epistulis erant, id quod testatur Polybius, qui Megaleam[1]) et Dionysium[2]) in numero amicorum Syriae regum fuisse dicit. a regibus Aegypti epistolographi cognati (συγγενεῖς)[3]) dicti sunt. nec praetermiserim memoriae proditum esse Isocratem Timotheum, Heracleae tyrannum, in bellum secutum esse, ut epistulas eius scriberet.[4])

Ptolomaeos autem C. Iulius Caesar imitatus esse videtur, apud quem Trogum, equitem Romanum, epistularum curam habuisse Iustinus[5]) narrat. ab imperatoribus usque ad Hadriani tempora eam provinciam servis vel libertis demandatam fuisse Spartianus[6]) testis est. hoc tamen magis ad eos, qui ab epistulis latinis, quam ad eos, qui ab epistulis graecis erant, videtur pertinere, cum a Neronis temporibus usque ad Traianum Dionysius Alexandrinus[7]) grammaticus et Othoni Secundus[8]) rhetor epistularum scriptoris munere functus sit. alius Neronis epistolographus erat Nicasimachus Diaphanes, cuius epistula ad Rhodios scripta adhuc exstat.[9])

Hadrianus, qui ipse litteris graecis maxime favebat, doctissimum quemque Graecum Romam vocavit, cui officium epistulas conscribendi deferret. ex quo tempore epistolographi in maiore honore esse coeperunt, quorum in numero viri nobiles, ut P. Rutilius Bassus[10]) et C. Suetonius Tranquillus, et rhetores ac sophistae[11]) clarissimi inveniuntur. exempli gratia affero ab epistulis fuisse Hadriano C. Avidium

---

1) Polyb. hist. IV 87, 8. 2) Polyb. hist. XXX 25, 16.

2) Cf. M. Strack, Griechische Titel im Ptolemäerreich, in Mus. Rhen. (1900) vol. 55 p. 167 sqq.

4) Isocr. ep. 7. 5) Iustin. XLIII 5, 11.

6) Vit. Hadr. 22. 7) Suidas s. v.

8) Plut. Oth. 9.

9) v. L. Lafoscade, De epistulis imperatorum magistratuumque Romanorum, quas ab aetate Augusti usque ad Constantinum graece scriptas lapides papyrive servaverunt, Insulis 1902 sub num. 7.

10) v. Lafoscade sub num. 20.

11) Cf. O. Hirschfeld, Die kaiserlichen Verwaltungsbeamten², 1905, p. 319 sqq. et L. Friedländer, Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms⁶, 1888, tom. I p. 181 sqq.

Heliodorum[1]), M. Aurelio Alexandrum Peloplatona, eidem, ut videtur, et Commodo Cornelianum, Commodo Adrianum Tyrium, Severo et Caracallae Antipatrum, Aspasium alios.

Ex quo autem sophistae ab epistulis esse coeperunt, factum est, ut hanc quoque partem eruditionis colerent suaeque disciplinae alumnis traderent et ab his exercitationis causa epistulae virorum illustrium, quas certa rerum condicione scripturi fuissent, componerentur, quae postea, quasi verae essent, in antiquorum libris sunt positae.

Illas autem magistratuum et imperatorum epistulas sive ab ipsis sive a scribis conscriptas rerum et vitarum scriptores in opera sua receperunt, velut Thucydides, Xenophon, Sallustius, Ammianus alii, sed etiam velut Claudius Quadrigarius finxerunt epistulas ad locos graviores illustrandos[2]), ita ut nunc quidem falsum rectumque discernere saepe perdifficile sit. sed haec de epistulis publicis.

b) De epistulis privatis.

Privata autem epistula quamquam ex antiquissimis temporibus semper floruit et viguit, tamen in litterarum numerum non est recepta, quod sine arte composita, cum ab eo ad quem data erat perlecta esset, proposito satisfecerat. neque tanti aestimabantur in libera re publica singuli, ut epistulae privatae eorum dignae existimarentur, quae memoriae traderentur. itaque, quales hae epistulae fuissent, omnino ignoraremus, nisi nobis ipsae papyris[3]) aliisque materiis servatae essent. exempli gratia affero antiquissimam epistulam Graecam scriptam in tabella plumbea [4 × 7 cm], quae Chaïdaris, in vico prope Athenas sito, reperta nunc in Museo Regio Berolinensi asservatur. scripta est saeculo quarto a. Chr. n primum edita a R. Wuensch[4]),

1) Testimonia vide apud Westermannum et Friedlaenderum ll. ll.
2) Cf. Peter, l. l. p. 169.
3) Cf. Witkowski, Epistulae privatae graecae, Lipsiae 1907.
4) Defixionum tabellae Atticae 1897, p. 2.

accuratius autem ab Ad. Wilhelm[1]), secundum quem praebet inscriptionem hanc: *Φέρεν ἰς τὸν κέραμον τὸγ χυτρικόν· ἀποδõναι δὲ Ναυσίαι ἢ Θρασυκλῆι ἢ ϑ' υἱῶι.* textus autem est: *Μνησίεργος ἐπέστελε τοῖς οἴκοι χαίρειν καὶ ὑγιαίνειν καὶ αὐτὸς οὕτως ἔφασ[κ]ε [ἔχεν]. Στέγασμα εἴ τι βόλεστε ἀποπέμψαι ἢ ὤας ἢ διφϑέρας ὡς εὐτελεστά⟨τα⟩ς καὶ μὴ σισυρωτὰς καὶ κατύματα: τυχὸν ἀποδώσω.* editae autem videntur esse primae Aristotelis et Alexandri epistulae[2]), quorum exemplum Epicurus eiusque discipuli secuti sunt.

c) De epistulis litteratis.

Aliud autem genus epistularum et inventum a Graecis et saepissime adhibitum est, illud dico, quod ex dialogo ortum dialogi locum in litteris obtinebat[3]). nam cum Athenae Musarum sedis unicae nomine florebant, non solum inter se ipsi colloquebantur viri docti, sed etiam dialogi forma in scriptis componendis utebantur. sed litteris propagatis cum et Alexandriae et Pergami et Antiochiae et Rhodi a philosophis et rhetoribus ludi haberentur, quod ludorum magistros per litteras inter se communicare necesse erat, effectum est, ut iam non dialogi sed epistulae forma ad quaestiones tractandas uterentur. quam viam Epicurus primus videtur iniisse[4]), qui crebro ad amicos in Aegypto, in Asia, Lampsaci versantes epistulas mittebat, et cum epistulam arte minore quam dialogum scribere liceret, ea scribendi ratio magis magisque adhibita est. cuius modi fuerunt scripta Mnesithei[5]), medici Atheniensis, *περὶ κωϑωνισμοῦ*,

---

1) Jahresberichte des öst. arch. Instituts in Wien (1904), tom. 7 p. 94 sqq., cf. W. Crönert, Die beiden ältesten griech. Briefe, Mus. Rhen. N.S. 65 (1910) p. 157.

2) Cf. U. de Wilamowitz, Griech. Lit. in „Kultur der Gegenwart" VIII² p. 89 et 98. Pridik, De Alex. Magni epistularum commercio, Diss. Dorpati 1893, p. 104 sq. I. Kaerst, Der Briefwechsel Alex. d. Großen, Philol. 51, p. 602 et Philol. 56 p. 406.

3) Cf. Peter, l. l. p. 13 sqq.

4) Cf. Usener, Epicurea p. XLI.

5) Cf. Peter, l. l. p. 17 sq.

Lyncei Samii *δειπνητικαὶ ἐπιστολαί*, Polemonis *περὶ καννάθρου*, de proverbio *μωρότερος Μορύχου*[1]), *περὶ ἀδόξων ὀνομάτων* alia.

Quo ex genere epistulae institutoriae, ut cum Pompeio loquar, facile illud est ortum, quod adhibebatur ad animum movendum et regendam voluntatem. illi autem, qui tales condebant epistulas, non illi soli scribebant, ad quem mittebant, sed alios eundem fructum ex iis capere volebant. cuius modi epistulas iam Aristotelem conscripsisse constat; idem Epicurus consectabatur, cum ad Dositheum et Pyrsonem epistulam consolatoriam de Hegesianacte mortuo dabat. moralium autem epistularum inventor Seneca videtur fuisse, e quo Cyprianus, Lactantius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus hauserunt.

Haec fere sunt epistularum genera, nam epistulas ad versuum mensuram coactas, cum haud difficile generibus quae dixi inseri possint, praetermitti posse existimo.

Qui rhetores de conscribendis epistulis praeceperint.

Cum igitur epistularum usus tanti aestimaretur, rhetores atque sophistas de hac eruditionis parte peculiariter docuisse minime est mirandum. ac primum quidem antiquissimis temporibus scriptores claros de hac re praecepta non dedisse constat, cum neque Dionysius Halicarnasseus neque auctor ad Herennium neque Cicero neque Quintilianus talia memoriae tradiderint. quin etiam recusavit Cicero, ne, »*quod in mandatis aut ad regem aut ad populum aliquem a senatu exponendis accuratiore genere orationis utendum esset, id propriis praeceptis instrueretur*«.[2]) tamen et apud Ciceronem et apud alios scriptores antiquos velut apud Aristotelem, Isocratem — si quidem cum Wilamowitzio[3]) aliisque[4]) epi-

1) Cf. Diels, Herm. XL 303 sq.
2) Cic. de orat. II 12, 49.
3) Aristoteles und Athen II 391.
4) Cf. Christ-Schmid, Gesch. der griech. Litt., München 1908, I 541 adn. 1.

stulas alteram et octavam genuinas esse censemus — Quintilianum (inst. IX 4, 19), Senecam (ep. 75), nonnulli loci inveniuntur, quibus, quae de ratione epistulas conscribendi censeant, per occasionem docent. in eadem causa Artemo, qui Aristotelis epistulas edidit[1]), videtur fuisse, quem in praefatione editionis de arte epistulas scribendi dixisse licet suspicari.[2]) peculiariter autem hanc rem auctor *Περὶ ἑρμηνείας*, qui Demetrius appellari solet, quamquam Phalereus nullo modo potest esse[3]), primus videtur tractavisse. quem auctorem non ante primum post Chr. saeculum floruisse censet H. Diels.[4])

De eadem re in progymnasmatis docuit Theo, qui primo post Chr. saeculo fuit.[5])

Tertia nominetur epistula Philostrati Lemnii, qui fuit ab a. 191. usque ad annum 264.[6]) quae commentatio non *Διαλέξεων* fragmentum est, ut Kayser, Philostrati editor, dixit, sed ea epistula quam Philostratus contra Aspasium sophistam scripsit[7]), cuius rei testis est Flavius Philostratus, qui in vita Aspasii dicit (vit. soph. II 33, 3 K.) *ἡ δὲ ξυγγεγραμμένη ἐπιστολὴ τῷ Φιλοστράτῳ περὶ τοῦ πῶς χρὴ ἐπιστέλλειν πρὸς τὸν Ἀσπάσιον τείνει, ἐπειδὴ παρελθὼν ἐς τὰς βασιλείους ἐπιστολὰς τὰς μὲν ἀγωνιστικώτερον τοῦ δέοντος ἐπέστελλε, τὰς δ' οὐ σαφῶς, ὧν οὐδέτερον βασιλεῖ πρέπον.*

Eadem de re agitur in epistulis Gregorii Nazianzeni, qui fuit ab a. 330 ad a. 390, et Isidori Pelusiotae, qui circa a. 440 p. Chr. n. mortuus est, ad Ophelium grammaticum, et Photii ad Amphilochium metropolitam Cyzici, qua pauca de iis viris, qui in epistulis scribendis imitandi sunt, exponit.

---

1) Demetr. *Περὶ ἑρμηνείας* ed. Raderm. p. 47.
2) Cf. Rabe, Rh. Mus. 64 p. 291.
3) Cf. Christ, Griech. Litt.[5] II 58 et Peter, l. l. p. 20.
4) Über das 3. Buch der aristot. Rhet. in Abh. der Berl. Akad. 1886, IV p. 24 adn. 1.
5) Cf. Wilamowitz, Griech. Lit.[2] p. 151.
6) Cf. K. Muenscher, Die Philostrate in Philol. suppl. X p. 556 sq.
7) Philostrati epp. ed. Boissonade p. 49.

sed praeter has duae exstant commentationes graecae, quarum prior inscribitur *Δημητρίου Φαληρέως τύποι ἐπιστολικοί*, altera *Λιβανίου σοφιστοῦ ἐπιστολιμαῖοι χαρακτῆρες* vel *Πρόκλου περὶ ἐπιστολιμαίου χαρακτῆρος*, de quibus infra accuratius disseretur.

Veterum de epistulis conscribendis praecepta.

Iam quae veteres de epistulis scribendis docuerint[1]) quoque modo alius ab alio pendeat paucis exponamus.

a) De epistulae definitione.

Omnium virorum, quos supra diximus, licet verba diversa sint, paene eadem doctrina est. Demetrius enim (*περὶ ἑρμηνείας* 1) *τὴν ἐπιστολὴν οἷον τὸ ἕτερον μέρος τοῦ διαλόγου* esse dicit. cuius verba auctor *ἐπιστολιμαίων χαρακτήρων*, quem iam littera L significo, agnoscit, cum dicit p. 14, 1: *ἐπιστολὴ μὲν οὖν ἐστιν ὁμιλία τις ἐγγράμματος. ἀπόντος πρὸς ἀπόντα γινομένη.* eodemque modo Synesius[2]) epistulam *ἐν ἀπουσίᾳ σωμάτων φαντασίαν τῆς παρουσίας* praebere posse dicit, et Apollonium et Musonium in vincula coniectos *ἐπιστολιμαίους ξυνουσίας* fecisse apud Philostratum[3]) scriptum est.

b) De genere dicendi.

Ita factum est, ut in scribendis epistulis eadem atque in dialogo vel etiam in sermone praecepta adhibenda esse doceretur. dicit enim Cicero[4]) se »*epistulas cotidianis verbis texere solere*« et Seneca[5]) »*qualis sermo meus esset, si una sederemus aut ambularemus, inlaboratus et facilis, tales epistulas meas esse volo, quae nihil habent accersitum ac fictum.*«

---

1) Cf. Gerhard, Untersuchungen zur Geschichte des griech. Briefes, Philol. 64, 27 sqq.
2) Synesius ep. 138 p. 724 Herch.
3) Philostr. Vit. Apoll. 164, 22 K.
4) Cic. ep. IX 21, 1.
5) Seneca ad Lucil. ep. 75 ed. Hense.

quem Quintilianus secutus[1]): »*Est*, inquit, *igitur ante omnia oratio alia vincta atque contexta, soluta alia, qualis in sermone et epistulis, nisi cum aliquid supra naturam suam tractant, ut de philosophia, de re publica similibusque.*« iisdem fere verbis Artemo apud Demetrium l. l. dicit *ὅτι δεῖ ἐν τῷ αὐτῷ τρόπῳ διάλογόν τε γράφειν καὶ ἐπιστολάς*. sed idem Demetrius Artemonem impugnans epistulam paulo ornatiorem dialogo esse oportere docet, cum litteris mandata quodam modo dono mittatur. haud aliter Philostratus elocutionem *ἀττικωτέραν μὲν ξυνηθείας, ξυνηθεστέραν δὲ ἀττικίσεως* in epistulis scribendis requirit, et L testimonio Philostrati allato *φράσεως ἀρετῇ τὴν ἐπιστολὴν κατακοσμεῖν* oportere dicit et auctor *Τύπων ἐπιστολικῶν*, quem iam littera D significo, epistulam *ὡς τεχνικώτατα* scribi vult.

c) Quas res epistulis tractari liceat.

Atque etiam quas res in epistula tractare liceat, docuerunt veteres ita, ut cum re vera omnes fere res in litteris tractarentur, eam veram epistulam putarent esse, qua certior fieret aliquis. quod Demetrius (π. ἑρμ. 8) his verbis expressit:
Εἰδέναι δὲ χρή, ὅτι οὐχ ἑρμηνεία μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγματά τινα ἐπιστολικά ἐστιν. Ἀριστοτέλης γοῦν, ὃς μάλιστα ἐπιτετευχέναι δοκεῖ τοῦ τύπου[2]) *ἐπιστολικοῦ, τοῦτο δὲ οὐ γράφω σοί, φησιν, οὐ γὰρ ἦν ἐπιστολικόν· εἰ γάρ τις ἐν ἐπιστολῇ σοφίσματα γράφοι καὶ φυσιολογίας, γράφει μέν, οὐ μὴν ἐπιστολὴν γράφει. φιλοφρόνησις γάρ τις βούλεται εἶναι ἡ ἐπιστολὴ σύντομος, καὶ περὶ ἁπλοῦ πράγματος ἔκθεσις καὶ ἐν ὀνόμασιν ἁπλοῖς.*

d) De brevitate.

Inde effectum est, ut epistularum magnitudinis certus modus praescriberetur, atque a Demetrio longae epistulae omnino repudiarentur, posteriores concedentes, ut res graviores litterarum forma tractarentur, modum epistulae in

1) Quint. Inst. orat. IX 4, 19 ed. Halm.
2) *τύπου* scripsi cum Herchero aliisque.

utilitate ponerent. Demetrius enim (ἑρμ. 6) docet: *Τὸ δὲ μέγεθος συνεστάλθω τῆς ἐπιστολῆς ὥσπερ καὶ ἡ λέξις· αἱ δὲ ἄγαν μακραὶ καὶ προσέτι κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ὀγκωδέστεραι οὐ μὰ τὴν ἀλήθειαν ἐπιστολαὶ γένοιντο ἄν, ἀλλὰ συγγράμματα τὸ χαίρειν ἔχοντα προσγεγραμμένον, καθάπερ τῶν Πλάτωνος πολλαὶ καὶ ἡ Θουκυδίδου.*

Gregorius autem et eos qui longius et eos qui brevius quam par sit scribant vituperans modum epistularum utilitate definiri neque copiosius scribendum esse, ubi multa negotia non sint, neque parcius, ubi multa, dicit. quod praeceptum L agnoscit his verbis (p. 20, 14): *Τὸ μὲν οὖν μέγεθος τῆς ἐπιστολῆς ὡς πρὸς τὰ πράγματα καὶ οὐ πάντως τὸ πλῆθος καθάπερ κακίαν ἀτιμάζειν καλόν, ἀλλὰ δεῖ καί τινας ἐπιστολὰς ἀπομηκύνειν ἐν καιρῷ πρὸς τὴν ἀπαιτοῦσαν χρείαν.*

e) De perspicuitate.

Omnes autem qui de scribendis epistulis scripserunt, ne brevitate lux atque perspicuitas epistularum obscurentur, praecipiunt. qua de causa Demetrius dissolutiones crebras, id est dialogi rationem, epistulis non convenire dicit et L ne sententiae ex philosophia depromptae dialecticum in morem epistulis inserantur, monet et perspicuitatem Philostratus[1]) in epistulis scribendis postulat, cum Antipatrum Severi epistolographum laudat, quod *σαφήνειαν τὰ λεγόμενα εἶχε*[2]), Aspasium autem vituperat, quod imperatoris epistulas non perspicue scripserit, quae res ei vitio vertenda sit, *ἐπειδὴ νόμους φθέγγεται, σαφήνεια δὲ ἑρμηνεὺς νόμου.*[3])

Accuratius autem alter Philostratus epistula contra Aspasium scripta[4]) hanc rem exponit, cum docet (p. 15, 13 Herch.): *σαφήνεια δ' ἀγαθὴ μὲν ἡγεμὼν ἅπαντος λόγου, μάλιστα δὲ ἐπιστολῆς. καὶ γὰρ διδόντες καὶ δεόμενοι καὶ ξυγχωροῦντες καὶ μὴ καὶ καθαπτόμενοι καὶ ἀπολογούμενοι καὶ ἐρωτῶντες ῥᾷον πείσομεν, ἢν σαφῶς ἑρμηνεύσωμεν. σαφῶς δὲ*

1) Cf. K. Muenscher, l. l. p. 510 et 556.
2) Philostr. Vit. soph. p. 108, 26 (K.)
3) Philostr. Vit. soph. p. 126, 21.
4) Cf. Muenscher, l. l.

ἑρμηνεύσομεν καὶ ἔξω εὐτελείας, ἣν τῶν νοηθέντων τὰ μὲν κοινὰ καινῶς φράσωμεν, τὰ δὲ καινὰ κοινῶς.[1])

Eisdem fere verbis L Philostratum secutus epistulam perspicuitate ornari oportere dicit. quod etiam Gregorius (ep. 51=259 p. 15 Herch.) docet, simul quo modo perspicuitatem assequi possimus explicans ita: *Περὶ δὲ σαφηνείας ἐκεῖνο γνώριμον, ὅτι χρὴ φεύγοντα τὸ λογοειδές, ὅσον ἐνδέχεται, μᾶλλον εἰς τὸ λαλικὸν ἀποκλίνειν καί, ἵν' εἴπω συντόμως, αὕτη τῶν ἐπιστολῶν ἀρίστη καὶ κάλλιστα ἔχουσα, ἣ ἂν καὶ τὸν ἰδιώτην πείθῃ καὶ τὸν πεπαιδευμένον, τὸν μὲν ὡς κατὰ τοὺς πολλοὺς οὖσα, τὸν δὲ ὡς ὑπὲρ τοὺς πολλούς, καὶ ᾖ αὐτόθεν γνώριμος. ὁμοίως γὰρ ἄκαιρον καὶ γρῖφον νοεῖσθαι καὶ ἐπιστολὴν ἑρμηνεύεσθαι.*

f) De verborum ambitu.

Perspicuitatem autem facilius assequi posse eos, qui epistulas scribant, cum longos ambitus verborum fugiant, dicunt veteres. ac Demetrius eius modi circuitus omnino aspernatur, cum dicit: *Τάξει μέντοι λελύσθω μᾶλλον* (sc. *ἐπιστολή*). *γελοῖον γὰρ περιοδεύειν, ὥσπερ οὐκ ἐπιστολήν, ἀλλὰ δίκην γράφοντα. καὶ οὐδὲ γελοῖον μόνον, ἀλλ' οὐδὲ φιλικόν.*

Philostratus autem in epistulis brevibus ambitus longos adhiberi non vetat, in amplioribus nisi sub finem eis utendum non esse dicit ita: *Κύκλον δὲ ἀποτορνεύειν ἐν μὲν ταῖς βραχυτέραις τῶν ἐπιστολῶν ξυγχωρῶ, ἵνα τούτῳ γοῦν ἡ βραχυλογία ὡραΐζηται ἐς ἄλλην ἠχὼ πᾶσα στενὴ οὖσα. τῶν δὲ ἐς μῆκος προηγμένων ἐπιστολῶν ἐξαιρεῖν χρὴ κύκλους. ἀγωνιστικώτερον γὰρ ἢ κατ' ἐπιστολὴν τοῦτο, πλὴν εἰ μή που ἐπὶ τελευτῆς τῶν ἐπεσταλμένων ἢ ξυλλαβεῖν δέοι τὰ προειρημένα ἢ ξυγκλεῖσαι τὸ ἐπὶ πᾶσι νόημα.*

g) De ornamentis oratoriis.

Epistulas quamquam simplici quadam ac tenui ratione conscribi necesse sit, tamen non omnibus orationis luminibus

---

1) Cf. Isocrat. IV 8 *τὰ παλαιὰ καινῶς διελθεῖν καὶ περὶ τῶν νεωστὶ γεγενημένων ἀρχαίως εἰπεῖν.*

privandas sed mediocriter ornandas esse praecipiunt. de qua re Isidorus Pelusiota (lib. V ep. 133)[1]) dicit haec:

Ὁ ἐπιστολιμαῖος χαρακτὴρ μήτε παντάπασιν ἀκόσμητος ἔστω μήτε μὴν εἰς θρύψιν κεκοσμημένος ἢ τρυφήν. τὸ μὲν γὰρ εὐτελές, τὸ δὲ ἀπειρόκαλον. τὸ δὲ μετρίως κεκοσμῆσθαι καὶ πρὸς χρείαν καὶ πρὸς κάλλος ἀρκεῖ.

Demetrius autem solis proverbiis epistulam ornari oportere dicit, quod proverbium vulgare atque commune sit, sententias arte quadam compositas afferendas non esse. sed postea rhetores permisisse ut non solum sententiae sed etiam philosophorum placita et aenigmata et ioci et mythi in epistulis conscribendis adhiberentur, testes sunt Gregorius Nazianzenus et L. alia autem artificia rhetorica, velut figuras, paria paribus opposita, similiter cadentia, membra syllabarum serie sibi respondentia aut omnino sophistis relinquenda aut maxima cum moderatione adhibenda esse Gregorius solus dicit (p. 16. Herch.) *τροπὰς δὲ παραδεξόμεθα μέν, ὀλίγας δέ, καὶ ταύτας οὐκ ἀναισχύντους. ἀντίθετα καὶ πάρισα καὶ ἰσόκωλα σοφισταῖς ἀπορρίψομεν. εἰ δέ που καὶ παραλάβοιμεν, ὡς καταπαίζοντες μᾶλλον τοῦτο ποιήσομεν ἢ σπουδάζοντες.* ceteri de hac re omnino non disserunt.

h) De scribentium moribus per epistulas exprimendis.

Sequitur ut doceam praeceptum esse, ut epistulae et scribentium mores reddant et ad eum, ad quem scribuntur, accommodatae sint. qua de re in Theonis progymnasmatis (Rhet. gr. ed. Spengel II 115) scriptum est: *Πρῶτον μὲν τοίνυν ἁπάντων ἐνθυμηθῆναι δεῖ τό τε τοῦ λέγοντος πρόσωπον ὁποῖόν ἐστι καὶ πρὸς ὃν ὁ λόγος.* atque Demetrius *Πλεῖστον δέ*, inquit, *ἐχέτω τὸ ἠθικὸν ἡ ἐπιστολή, ὥσπερ καὶ ὁ διάλογος. σχεδὸν γὰρ εἰκόνα ἕκαστος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς γράφει τὴν ἐπιστολήν· καὶ ἔστι μὲν καὶ ἐξ ἄλλου λόγου παντὸς ἰδεῖν τὸ ἦθος τοῦ γράφοντος, ἐξ οὐδενὸς δὲ οὕτως ὡς ἐπιστολῆς.*

Idem Philostratus praecepit, cui Marcus Aurelius ex principibus optimas videtur scripsisse epistulas, quod *πρὸς τῷ*

1) Migne, Patr. gr. tom. 78, p. 1404.

κεκριμένῳ τοῦ λόγου καὶ τὸ ἑδραῖον τοῦ ἤθους ἐντετύπωτο τοῖς γράμμασιν.

Epistulas autem eis, ad quos mittuntur accommodari oportere apparet e Demetrii verbis: *Ἐπεὶ δὲ καὶ πόλεσίν ποτε καὶ βασιλεῦσι γράφομεν, ἔστωσαν τοιαῦται αἱ ἐπιστολαὶ μικρὸν ἐξηρμέναι πως. στοχαστέον γὰρ καὶ τοῦ προσώπου, ᾧ γράφεται.*

Haec protulisse ad veterum de epistulis scribendis praecepta illustranda satis sit. iam nos vertamus ad eam potissimam dissertationis partem, qua de D et L agendum est. ac primum quidem nobis paucis quaerendum erit de auctore atque aetate libelli D.

De libello, qui *τύποι ἐπιστολικοί* inscribitur.

a) De auctore.

Quamquam in codice longe praestantissimo M (Marc. 418) libellus Demetrio Phalereo tribuitur, tamen, cum Demetrii temporibus eiusmodi scripta composita esse a verisimilitudine abhorreat neque ille libellus ingenio Demetrii dignus sit, alteram codicum familiam quamvis deteriorem secuti libellum incerti auctoris esse censebimus, sed nomen auctori Demetrium fuisse suspicabimur. nam si libellus sub Demetrii nomine notus erat, facile fieri poterat, ut a viro semidocto clarissimo illi Demetrio Phalereo tribueretur, praesertim cum libellus *περὶ ἑρμηνείας* inscriptus, in quo et ipso de scribendis epistulis agitur, sub eiusdem nomine notus esset. sed utut haec res se habet, certe auctor fuit rhetor quidam, qui et ipse disciplinae suae alumnis praecepta dedit et in usum eorum libellum conscripsit, ut data occasione haberent, unde epistularum exempla promerent. Heraclides enim ille, ad quem commentatiuncula datur, e numero eorum rhetoris discipulorum videtur fuisse, qui officia sua magistratui cuidam praestituri erant. quod ut censeam, ea potissimum re perducor, quod in definitione amicalis epistulae nisi praefectorum et praetorum mentio non fit et scribae ipsi commemorantur (p. 1, 6 *ὑπὸ τῶν τὰς τοιαύτας τοῖς ἐπὶ*

πραγμάτων ταττομένοις ὑπουργίας ἀναδεχομένων; p. 2, 22 *ὑπό τινων ἀξιοῦνται φιλικὰ γράψαι*). praeterea de praefectis et subditis agitur in epistulis undecima et nona.

Magistratus autem nominatim allati (p. 2, 23) loca certa indicant, quibus libellus conscriptus sit. legitur enim in M *στρατηγ* ...... *στρατηγοὺς διοικέτας* quod vix aliter resarciri potest nisi *στρατηγοὺς ἐπιστρατήγους διοικητάς*[1]). hi autem magistratus ita coniuncti nisi in Aegypto non fuerunt. accedit quod alio loco Alexandriae urbis mentio fit (p. 10, 2 *καταπλεύσας ἤμην εἰς Ἀλεξάνδρειαν*), id quod non casu factum esse verisimile est, cum aliae quoque res Aegypto optime conveniant. de itinere navali, quo saepissime Aegyptiis utendum erat, dicitur in ep. 16 *οὔτε γὰρ πλοῖόν ἐστιν εὐπορῆσαι πάντων εἱλκυσμένων πρὸς τὰς λειτουργίας*. quoties munia publica Aegyptiis subeunda fuerint, nuper docuit Hohlwein in Mus. Belg. XII (1908) p. 89 sqq. etiam naves ad eandem rem temporibus Lagidarum et Romanorum contrahebantur, ut Rostowzew ostendit (Klio VI (1906) p. 255). Nili accolarum proprium erat edictis magistratuum repugnare, quam ad rem bene quadrat locus (p. 7, 10) *τοιοῦτος γὰρ ὢν παρὰ τῶν ὄχλων τὴν εὐφημίαν καὶ τὴν ἀρχὴν ἀσάλευτον ἕξεις*. accedit quod *ἐπιστολογράφοι* Aegyptii ex antiquissimis temporibus noti sunt[2]). denique nomen Heraclidae in Aegypto frequentissimum erat.

b) Quo tempore libellus conscriptus sit.

Antiquissimam commentationem de scribendis epistulis in Aegypto compositam esse non mirum est considerantibus, quantopere usus epistularum apud Aegyptios floruerit quantaque auctoritate epistolographi usi sint[3]). iam oritur quae-

1) In hac parte facere non possum quin sequar Brinkmannum, Der älteste Briefsteller, Mus. Rhen. 64 (1909), p. 310 sqq.

2) Grenfell-Hunt, Tebt. Pap. I 112, 87. Witkowski, Epist. priv. gr. p. 34 adn.

3) Cf. Maspéro, Du genre épistolaire chez les anciens Égyptiens de l'époque Pharaonique in Bibl. de l'école des hautes études, s. phil. et hist. XII (1873), p 26 sqq.

stio, quo modo illi *τύποι* cum epistulis in Aegypto repertis congruant. quam rem tractavit Brinkmannus l. l. p. 313 sq. invenit nonnullos locos typorum crebro in papyris exstantes, velut *καλῶς (οὖν) ποιήσεις* cum participio coniunctum (p. 3,12), *ἐπισκοπῶν τοὺς ἐν οἴκῳ* (p. 3, 13), *γράφων ... περὶ ὧν αἱρῇ* (p. 3, 15), quibus addo *μή τινος ἔχωσι χρείαν* (p. 3, 13), *ἐάν τινος χρείαν ἔχῃς* Witkowski, Epp. priv. 10, 7, *ἐὰν περί τινός σου χρείαν ἔχῃ* 11, 4; *χρείαν ἔχων* 12, 5, *ὧ]ν ἂν ἔχῃς [χρείαν* 14, 9. et *παρακαλεῖν ... δι' ἐπιστολῆς ἔκρινα τοῦτο ποιῆσαι* p. 5, 10. cf. *ἀσπάσεσθαι ... διὰ γραμμάτων ἐκρίναμεν σημῆναι* Witk. 48, 15 adn. ad. ep. 44, 4; *διὰ γραμ. ἔκρ]ινα ποιῆσαι* Witk. 51, 4 et *παρακαλῶν* [oro, precor] p. 12, 1 cf. Witk. 53, 9 et 58, 6.

At epistulis modo adhibitis etiam quando libellus conscriptus sit, indicatur. illae enim epistulae omnes aut infima Ptolomaeorum aetate aut primis saeculis dominationis Romanorum scriptae sunt. quamquam haec res ad certum iudicium ferendum non sufficit, tamen libellum temporibus ethnicis conscriptum esse ea re efficitur, quod semper dei afferuntur, non unus deus, velut p. 7, 21 *θεοί*, p. 11, 3 *παρὰ θεοῖς*, p. 11, 5 *πρὸς δὲ θεοὺς εὐσέβειαν*, p. 11, 12 *ἐὰν οἱ θεοὶ θέλωσι*, p. 9, 19 *καλῶς ἐποίησεν ἡ τύχη*, p. 11, 2 *βουλομένης τῆς τύχης*, quae formulae etiam in papyris saepe occurrunt[1]). desunt omnino elocutiones periphrasticae, quae inde a quarto p. Chr. saeculo in deliciis habebantur quaeque in exemplis spuriis codicum ABP inveniuntur, velut p. 12, 11 *ὑπὲρ τῆς σωτηριώδους ὑμῶν διαμονῆς ὁσημέραι εὐχόμενοι εὖ ἔχειν πυνθάνεσθαι ταύτην λίαν ἔχομεν ἐρωτικῶς* et p. 12, 17 *τὰ τῆς σῆς λαμπρότητος ὑγιεινὰ γράμματα*. maximi autem momenti sunt magistratus allati (p. 2, 21). munus enim strategi edictis Diocletiani et Constantini sublatum est, ut U. Wilcken docuit in Hermae vol. 27 p. 297 sqq. sed spatium his rebus datum etiam artius circumscribitur magistratu *διοικητοῦ* commemorato p. 2, 22. quo titulo usque ad medium primum a. Chr. n. saeculum quaestores et

1) Cf. Brinkmann, l. l. p. 314.

urbani et rustici significari solebant (Grenfell-Hunt, Tebt. Pap. II 282)[1]), temporibus autem dominationis Romanorum hic titulus non ante alteram partem secundi p. Chr. saeculi occurrit[2]). aliis quoque indiciis aetas hellenistica indicatur. legimus enim (p. 3, 13 sq.) καλῶς οὖν ποιήσεις πυκνότερον ἐπισκοπῶν τοὺς ἐν οἴκῳ. vocabula vero οἱ ἐν οἴκῳ, quae aetate Lagidarum maxime usitata erant, inde a secundo p. Chr. saeculo vocabulis οἱ ἔνοικοι vel adverbiis πανοικεί et πανοικησίᾳ excipiuntur. verbum autem ἐπισκοπεῖν eodem usu nisi intra annos 130 a. Chr. et 27 p. Chr. nunquam in permultis epistulis post hunc annum conscriptis invenitur, ut docuit Brinkmannus l. l. p. 315. eadem fere tempora indicari usu atque vi verborum αἵρεσιν (p. 3, 2), ἀντιπέπτωκεν (p. 9, 2), ἀντιφωνῆσαι (p. 7, 23), ἀπάντησιν (p. 11, 4), ἀπαρασήμαντον (p. 11, 3), ἀποδοχῆς (p. 3, 21), διασάφησον (p. 8, 1), εἱλκυσμένων (p. 9, 3), πυκνότερον (p. 3, 13), συμπαριστάμενος (p. 3, 14), κεχαρισμένον ὑπάρχειν (p. 1, 12) idem vir doctus ostendit. omnibus his rebus computatis satis certo efficitur libellum intra alterum a. Chr. et medium saeculum primum p. Chr. compositum esse et Brinkmanno facile assentiemur de priore potius quam posteriore huius spatii parte cogitandum esse.

De libello, qui ἐπιστολιμαῖοι χαρακτῆρες inscribitur.

a) Quo tempore libellus conscriptus sit.

Quam ad rem cognoscendam primum consideremus

α) e quibus fontibus auctor hauserit.

Multis locis auctorem sophistarum praecepta secutum esse apparet, quamquam, ex quo hauserit, pro certo dici non potest. cuius rei ut nonnulla testimonia afferam, vocem χαρακτῆρας

---

1) Cf. Wilcken, Ostraka I 493 et Strack, Archiv f. Pap. II 559.

2) Cf. P. Meyer, Festschrift für Hirschfeld p. 145 sq. Archiv f. Pap. II 559.

non modos et veluti formas elocutionis[1]), sed varia epistularum genera argumentis diversa significare[2]) statuendum est. idem significat *χαρακτήρ* apud Apollonium Tyan. ep. 19 (p. 113 Hercher) *πέντε εἰσὶ σύμπαντες οἱ τοῦ λόγου χαρακτῆρες, ὁ φιλόσοφος, ὁ ἱστορικός, ὁ δικανικός, ὁ ἐπισταλτικός, ὁ ὑπομνηματικός*. epistulae definitionem sophistarum praecepta redolere iam supra dictum est. eosdem auctor in variis epistulae generibus definiendis secutus est.

Εἰρωνεία, quod erat *σχῆμα* orationis ex Aristotelis[3]) temporibus notum atque usitatum, simili modo atque in L definitur apud Gregorium Corinthium (*περὶ τρόπων* VIII 773 W.) ita: *Εἰρωνεία ἐστὶ φράσις τοῖς ῥητοῖς λεγομένη τοὐναντίον μεθ' ὑποκρίσεως* et apud Anonymum *περὶ σχημάτων* VIII 648 W.: *Εἰρωνεία ἐστὶν ἔμφασις κακίας δι' εὐφήμων ῥημάτων*[4]).

Definitio autem *ἀντεγκληματικῆς* (p. 17, 3) maxime sapit verba Quintiliani VII 4: *Ἀντέγκλημα dicitur, quia omnis nostra defensio constat eius accusatione, qui vindicatur*[5]).

Eodem fere modo, quo *ἐγκώμιον* et *ἔπαινον* inter se differre docetur (p. 17, 15), distinguunt Aristides (*τεχν. ῥητ.* II 505 Sp.) — *ἔπαινος δὲ τὸ ἐπὶ μικροῖς γινόμενον, οἷον τὸ εὖ καὶ καλῶς ... τὸ δὲ ἐγκώμιον ἐπὶ μεῖζον ἐξαίρει, διόπερ κατὰ διέξοδον γίνονται* — Hermogenes (*προγυμν.* II 11 Sp.) *ἐπαίνου δὲ διαφέρει τὸ ἐγκώμιον, ὅτι ὁ μὲν ἔπαινος καὶ ἐν βραχεῖ γένοιτ' ἄν ..., τὸ δὲ ἐγκώμιον ἐν μακροτέρᾳ διεξόδῳ*, alii[6]).

Σαφήνειαν autem ex Isocratis temporibus omnes, qui de

1) Velut apud Demetr. de eloc. § 36 et Syrianum p. 107, 25 (Rabe).

2) Cf. Ernesti, Lexicon Technologiae Graecorum Rhetoricae, Lipsiae 1795. s. v. *χαρακτῆρες*.

3) Aristot. Rhet. II 7.

4) Cf. Zonaeum VIII 679 W., Alexandrum VIII 451 W., Phoebammonem VIII 512 W., Herodianum VIII 590 W., Cocondrium VIII 788 W., Tryphonem VIII 759, 817, 724 W.

5) Praeterea cf. Syrian. in Hermog. II 147 R., Sopatr. VIII 16 sqq. W.

6) Velut Theon. progymn. II 109 Sp., Apthon. progymn. II 35 Sp.

arte scribendi docuerunt, non minus quam *συντομίαν* expostulant. quamquam Aristoteles quique eum secuti sunt Isocrate vituperato[1]) non brevitate mera, sed ea brevitate, quae rebus par sit, orationem instruendam esse dicunt. cuius rei testis sit anonymus[2]), [Cornutus Graeveni] qui *Περὶ μέντοι* inquit *συντομίας Ἀριστοτέλης ἐφίστησιν. εἰ γάρ ἐστι, φησί, ἡ συντομία συμμετρία τῆς μήτε παραλιπούσης τι τῶν ἀναγκαίων, μήτε πλεοναζούσης, ἀρετὴ γενήσεται. εἰ δέ ἐστιν ὥσπερ ἔνδεια τῆς ὑπερβαινούσης τι τῶν χρησίμων, ἐν ταῖς κακίαις μᾶλλον ταχθήσεται.*

Id autem, quod de perspicuitate L docet, ex ipso Philostrato desumptum[3]) esse, qui aliis quoque locis adhibitus est, apparet his locis collatis:

Philostrati	L
ὑπεραττικίζων δὲ (*Ἡρώδης ὁ Ἀθηναῖος*) *καὶ ὑπερλαλῶν ἐκπίπτει πολλαχοῦ τοῦ πρέποντος ἐπιστολῇ χαρακτῆρος.*	*καὶ τὸ ὑπεραττικίζειν ἀλλότριον τοῦ τῶν ἐπιστολῶν καθέστηκε χαρακτῆρος.*
δεῖ γὰρ φαίνεσθαι τῶν ἐπιστολῶν τὴν ἰδέαν ἀττικωτέραν μὲν ξυνηθείας, ξυνηθεστέραν δ' ἀττικίσεως.	*δεῖ γὰρ τὴν τῆς ἐπιστολῆς φράσιν τῆς μὲν συνηθείας ἀττικωτέραν εἶναι, τοῦ δὲ ἀττικισμοῦ συνηθεστέραν.*
σαφήνεια δ' ἀγαθὴ μὲν ἡγεμὼν ἅπαντος λόγου, μάλιστα δ' ἐπιστολῆς.	*σαφήνεια γὰρ ἀγαθὴ μὲν ἡγεμὼν παντὸς λόγου, μάλιστα δὲ ἐπιστολῆς.*

Ea quae sequuntur (p. 20, 3) ex epistula Gregorii Nazianzeni supra laudata desumpta esse Hinckio videntur, id quod mihi quidem non probatur. comparemus enim

L	Gregorii
Χρὴ μέντοι μήτε συντομίᾳ σαφήνειαν διαφθείρειν	*Τῶν γραφόντων ἐπιστολὰς . . . οἱ μὲν μακρότερα γρά-*

---

1) Cf. P. Wendland, Anaximenes p. 41.
2) Rhetores Graeci edd. Spengel-Hammer I 370.
3) Cf. H. Hinck, Die *ἐπιστολιμαῖοι χαρακτῆρες* des Pseudo-Libanios, Annal. philol. et paed. 1869, p. 547 sq.

μήτε ... ληρεῖν ἀμέτρως, ἀλλὰ τοῦ συμμέτρου στοχάζεσθαι τοὺς ἀκριβεῖς τοξότας μιμούμενον. ὥσπερ γὰρ οὔτε τὸ πολὺ τὸν προκείμενον τοῖς τοξόταις σκοπὸν παρέρχεσθαι οὔτε τὸ ἐντὸς τοῦ σκοποῦ τοξεύειν ... ἀνδρός ἐστιν εὐφυοῦς ... ἀλλὰ μόνου τοῦ μετ' εὐφραδείας τῆς συμμετρίας στοχαζομένου	*φουσιν ἤπερ εἰκός, οἱ δὲ καὶ λίαν ἐνδεέστερα καὶ ἀμφότεροι τοῦ μετρίου διαμαρτάνουσιν ὥσπερ τῶν σκοπῶν οἱ τοξεύοντες, ἄν τε εἴσω πέμπωσιν ἄν τε ὑπερπέμπωσιν. τὸ γὰρ ἀποτυγχάνειν ἴσον κἂν ἀπὸ τῶν ἐναντίων γίνηται ...., δέον ἀμφοτέρων φεύγοντα τὴν ἀμετρίαν τοῦ μετρίου κατατυγχάνειν.*
τὸ μὲν οὖν μέγεθος τῆς ἐπιστολῆς ὡς πρὸς τὰ πράγματα ... δεῖ καί τινας ἐπιστολὰς ἀπομηκύνειν ἐν καιρῷ πρὸς τὴν ἀπαιτοῦσαν χρείαν.	*ἔστι δὲ μέτρον ἐπιστολῶν ἡ χρεία.*

Consensionem quandam inter L et Gregorium esse nemo negabit. sed cum apud L omnia melius atque accuratius dicta sint quam apud Gregorium, L e Gregorio hausisse credibile non est, immo contrarium verisimile est. cum autem similitudo inter utrumque locum non tanta sit, ut Gregorium e L hausisse pro certo affirmari possit, utriusque praecepta ad eundem fontem redire cautius dicemus.

β) a quibus L laudetur.

Etiam e scholiis a Syriano ad Hermogenis status scriptis L hausisse Hinckius dicit comparatis his locis:

L p. 15, 10	Syrian. II 192 ed. Rabe
παραίνεσις γὰρ συμβουλῆς διαφέρει. παραίνεσις μὲν γάρ ἐστι λόγος παραινετικὸς ἀντίρρησιν οὐκ ἐπιδεχόμενος, οἷον ὡς εἴ τις εἴποι ὅτι δεῖ τὸ	*ἔτι διαφέρει παραίνεσις συμβουλῆς ... καὶ ἡ μὲν συμβουλὴ ἀντιλογίαν ἐπιδέχεται, οἷον «χρὴ βοηθεῖν Ὀλυνθίοις», ἡ δὲ παραίνεσις οὔ,*

θεῖον τιμᾶν . . ., συμβουλὴ δ'ἐστὶ λόγος συμβουλευτικὸς ἀντίρρησιν ἐπιδεχόμενος, οἷον ὡς εἴ τις εἴποι ὅτι δεῖ πολεμεῖν.

οἷον «χρὴ τὸ θεῖον σέβειν, γονεῖς τιμᾶν».

Sed horum quoque locorum cognatio alia mihi esse videtur atque Hinckius censet. nonne definitiones apud L multo accuratiores atque elegantiores sunt quam apud Syrianum? quae cum ita sint, non L e Syriano sed Syrianum e L hausisse censendum est, qua re ipsa primum testimonium notitiae *'Επιστολιμαίων χαρακτήρων* datur. alter testis est Maximus Confessor[1]), ut R. Foerster me docuit, qui verba (p. 26, 10) *Συγχαίρειν χρὴ τοῖς φίλοις καλῶς πράττουσιν ὡς καὶ συναλγεῖν λυπουμένοις* et (p. 33, 2) *Αἱ ἐκ φίλων εἰς φίλους γενόμεναι λῦπαι δυσθεράπευτοι λίαν τυγχάνουσι καὶ μείζους τῶν ἐχθρῶν ἔχουσι τὰς ἐπηρείας* laudat[2]) eaque Libanio tribuit. Maximus autem natus circa a. 580[3]) aliquamdiu imperatori Heraclio ab epistulis fuit, haud dubie ante annum 630, quo monasterio Chrysopolitano praefectus est. qua re efficitur libellum, de quo agitur, brevi post a. 600 sub Libanii nomine notum fuisse. Antonius[4]) quoque Maximum secutus in libro, qui Melissa inscribitur, *'Επιστολιμαίους χαρακτῆρας* Libanio tribuit, cum illas sententias a Maximo laudatas affert[5]).

Quibus rebus allatis tempus ab aetate Libaniana haud ita remotum indicatur. Syrianus enim, magister Procli Neoplatonici, circa a. 450[6]) Athenis senex mortuus est. quo anno commentaria ad Hermogenis status scripserit, quamquam ignoramus, tamen *'Επιστολιμαίους χαρακτῆρας* non

---

1) Maxim. Serm. 6, 550 Comb. = Migne, tom. 91, p. 764.

2) E Maximo hauserunt Michael Apostolius et Arsenius in *Συναγωγῇ παροιμιῶν*, Leutsch-Schneidewin, Corpus Paroemiograph. Graec. II p. 258 et 648.

3) Cf. Krumbacher, Byz. Litt.² p. 61.

4) Cf. Krumbacher, p. 600.

5) Antonii Melissa, Migne tom. 136 p. 852 et 853.

6) Cf. Hinck l. l. p. 548.

multo post a. 400 notos fuisse verisimile est. Libanio autem primus Maximus Confessor tribuit. sed cum is non ipse proverbia excerpsisse, verum proverbiorum collectione quadam usus esse videatur, iam ante Maximum *Ἐπιστολιμαίους χαρακτῆρας* Libanio tributos fuisse putandum est.

b) De auctore.

Hic quaerat quispiam, quare nos Libanium auctorem esse negemus, cum aetas auctoris L ab aetate Libaniana haud ita multum distet. Priusquam ad id respondeamus, quae Libanius de epistulis conscribendis docuerit, accuratius perquiramus. minime enim dubium esse potest, quin Libanius disciplinae suae alumnis praecepta de conscribendis epistulis dederit et discipuli epistulis eleganter pangendis studuerint. quae praecepta, quamquam a Libanio ipso litteris mandata non sunt, tamen ex eius epistulis enucleari possunt. Libanius enim et in aliis scriptis et in epistulis atticismo studuit, sed *τὸ ὑπεραττικίζειν* haud dubie ab eis alienum est. quod bene quadrat ad verba L p. 19, 10 *ἀττικίζειν μὲν μετρίως* . . . p. 19, 12 *τὸ ὑπεραττικίζειν ἀλλότριον τοῦ τῶν ἐπιστολῶν καθέστηκε χαρακτῆρος*. ibidem p. 19, 18 postulatur, ut epistula ornetur *σαφηνείᾳ τε μάλιστα καὶ συντομίᾳ μεμετρημένῃ καὶ ἀρχαϊσμῷ λέξεων*. Libanius breves fere epistulas scribit, quamvis longas minime aspernetur. scribit enim ipse quoque litteras longas velut epp. 389, 393, 394 W.[1]) et tales epistulas laudat, velut ep. 1037 W. *Ὅσην δὲ ὑμῖν ἡδονὴν τὰ πραχθέντα ἤνεγκε, τοσαύτην ἐμοὶ τὰ γραφέντα. Πρὸς γὰρ αὖ τοῖς ἄλλοις τό τε μῆκος τῆς ἐπιστολῆς ἥ τε διὰ πάσης χάρις ἐδείκνυεν, ὡς ἀγαθοῦ παιδὸς εἴης πατήρ.* alio loco (ep. 36 W.) epistulis lectis molestias leviores fieri dicit addens fuisse *γράμματα . . . οὕτω μικρά, προσθείην δ' ἂν ὡς οὐδὲ πάνυ καλά. Τί ποτ' ἂν οὖν ἔδρας, εἰ μακρά τε ἦν καὶ καλά*; quamquam aliis locis se excusat, quod epistulas breves scripserit, velut ep. 372:

---

1) Libanii sophistae epistulae ed. I. C. Wolfius, Amstelaedami 1738.

Περὶ δὲ τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς δεῖ δήπου με ἀπολογήσασθαι et ep. 1031: *Ὥσπερ γάρ, ὠγαθέ, μῆκος ἐπιστολῆς οὐ φιλίας ἔργον, οὕτως οὐδὲ βραχύτης σημεῖον ἔχθρας*, tamen eum plerumque litteras breves scripsisse et modum epistularum non longitudinem esse, sed *χρείαν* iudicasse certum est. Confer modo verba epistulae 401 *ποίοις Βοιωτοῖς συγγενόμενος ἀποβέβληκας τὴν περὶ τοὺς λόγους τέχνην; οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε Ἀνδρονίκου, τὸ τὰς μὲν μακρὰς ἐπιστολὰς ἐπαινεῖν πανταχοῦ, τὰς δὲ οὐ μακρὰς ἐλαύνειν. ἀλλ' εὖ ᾔδεις, ὡς ἑκατέρῳ τε ἔνι χώρα καὶ μετὰ τοῦ καιροῦ καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καλόν* cum verbis L p. 20, 14 *τὸ μὲν οὖν μέγεθος τῆς ἐπιστολῆς ὡς πρὸς τὰ πράγματα . . ., ἀλλὰ δεῖ καί τινας ἐπιστολὰς ἀπομηκύνειν ἐν καιρῷ πρὸς τὴν ἀπαιτοῦσαν χρείαν.*

Etiam *χάριν* epistularum Libanius exposcit, cum *χάριν* epistulae Iuliani laudat (v. ep. 1037) et Palladium monet ep. 1117, ut cum cura et elegantia scribat. tales enim epistulae non solum a Libanio ipso legebantur, sed etiam cum amicis et discipulis communicabantur. cf. ep. 1129. quae res congruit cum L p. 21, 1: *πληρώσει τε τὴν εἰς ἐπιστολὰς χάριν ἱστοριῶν τε καὶ μύθων μνήμη καὶ παλαιῶν συγγραμμάτων καὶ παροιμιῶν εὐστόχων καὶ φιλοσόφων δογμάτων χρῆσις.* invenies enim apud Libanium saepe *ἱστορίας* allatas velut: ep. 382 Cimonem patris aemulum fuisse; Xerxis expeditionem in Graeciam factam epp. 47. 1139. 1457; permultas fabulas, velut ep. 1031 de Gygis anulo, ep. 59 de Iasone, ep. 730 de Marsya, ep. 102 et 385 de Pirithoi et Thesei amicitia, ep. 1238 de Hercule, ep. 603 de Tantalo. saepe veterum scriptorum imprimis Homeri verba Libanius affert vel ad ea alludit, velut ad Homeri Il. *Ε* 388 in ep. 1186, *Γ* 179 = ep. 1125, *Π* 149 = ep. 355, *Ρ* 645 = ep. 1038, *Α* 130 sqq. = ep. 1031, *Β* 674 = ep. 382, Od. *τ* 426 = ep. 102, *ι* 84 = ep. 277, *α* 58 = ep. 1099[1]). idem de proverbiis statuendum est, quae permulta inveniuntur velut in ep. 371 *δεσμὸν χαλεπώτερον εἰς λύσιν τοῦ Γορδίου λέλυκας.* 532 *Λυδὸν εἰς πεδίον προκαλεῖς.* 1135 *λευκὴ*

1) Alia v. in edit. Wolfiana p. 852 sq.

στάθμη, 1042 μικρὰν . . . ἀρχὴν καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν Σκυρίαν. ibid.: εἰς τοὺς ὠμοτάτους Σκυθῶν ἐλθών, 213. 330. 1125 κοινὰ τὰ τῶν φίλων. 1142 Ἐμὲ δὲ μήτε κόθορνον μήτε Εὔριπον μήτ' ἀνέμου πεδίον ἡγήσῃ. 714 Πτύω εἰς κόλπον, 730 εἰ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῇ παροιμίᾳ γενήσομαι καὶ δόξω φεύγειν ἠτυχηκότα φίλον. 1117 ἀφ' ἑστίας ἀρχόμενος[1]).

Videmus igitur ea, quae in L de epistulis scribendis praecipiuntur, cum Libanii usu congruere. idem de elocutione et de hiatus et clausularum rhythmicarum usu dicendum est. neque enim Libanius neque L, ut infra demonstrabitur, hiatum vitaverunt. elocutiones autem singulas Libanius non semper ita clausit, ut ante ultimam arsin duae vel plures theses positae sint. Litzica[2]) enim Libanium in orationibus illam legem per centenas clausulas vicies non observavisse vidit. in epistulis autem is numerus etiam maior est, nam inter 500 clausulas 122 minus quam duas theses ante ultimam arsin praebentes inveni, id est 24 %. L magis ad illam legem observandam inclinat, id quod in homine posterioris aetatis non mirum; nam apud eum per 100 clausulas 15 tantum lege exceptas inveni (v. infra).

Sed quamquam ea, quae in L de epistulis conscribendis praecipiuntur, cum Libanii usu maxime congruunt, tamen libellum tam male dispositum a Libanio in lucem editum esse negandum est. nulla autem res nos impedit, quominus praecepta in L data e commentariolo, quo Libanius ad dissertationes scholasticas utebatur, provenisse censeamus. accedit, quod elocutio multis locis Libanium sapit. putamus igitur Ἐπιστολιμαίους χαρακτῆρας a discipulo quodam Libanii secundum ea, quae in ludo didicerat, magistro mortuo in lucem editos esse. epistulas autem, quamquam fortasse magnam partem e numero earum sunt, quae exercitationis causa in ludo Libanii componebantur, tamen omnes illic ortas esse necesse non est. quin etiam unus locus iam

---

1) Cf. nunc dissertationem E. Salzmanni, Sprichwörter und sprichwörtl. Redensarten bei Libanios, Tübingen 1910, quae, dum haec folia prelis subiciuntur, prodiit.

2) Das Meyersche Satzschlußgesetz. Diss. München 1898 p. 18.

Hinckio (p. 548) suspicionem movit auctorem christianum fuisse. legimus enim in ep. 3 *ἠξίωσα τὴν ἱεράν σου διάθεσιν. ἱερὰ* autem *διάθεσις* circa a. 400 titulus erat, quo ecclesiae christianae magistratus appellari solebant. cf. praeter ea, quae Hinckius loco allato dicit, Synesii epistulam ad Pylaemenem datam, ubi scriptum legimus (ep. 129 p. 716, 34 Herch.) *εἰ διὰ τὴν ἱεράν σου διάθεσιν φίλοι ἡμῖν οἱ ἄρξοντες ἡμῶν ἐπιδημοῖεν κτλ.* alius quoque locus originis christianae videtur esse. legitur enim in ep. 8: *Εἴθε μοι τὸ θεῖον παράσχοι τὴν σὴν ἱερὰν θεάσασθαι μορφήν, ἧς ἀπολαῦσαι πάλιν ἐλπίζω διηνεκῶς εὐχὰς ὑπὲρ τούτου ποιούμενος τῷ κρείττονι.* quibus locis perpensis mea quidem sententia efficitur auctorem fortasse christianum fuisse. sed testimonia allata ad certum iudicium ferendum non sufficiunt, cum vel apud Libanium non pauci loci inveniantur, quibus non deos, sed *θεὸν* (tom. IV p. 233, 10; 272, 20 F.) vel *τὸν κρείττονα* (IV p. 232, 2 et 7; 236, 23; 244, 4; 281, 13 F.) vel *τὸν τὴν οἰκουμένην συστησάμενον* (IV p. 294, 6) universum struxisse et gubernare dicit[1]).

Sed ut libellus a discipulo Libanii compositus sit, quomodo Proclo Platonico tribui potuit? ab hoc Proclo, qui ab a. 410—485 fuit, libellus conscriptus esse non potest, cum eiusmodi studia ab illo philosopho aliena sint neque is utpote christianis infestus *παρακλητικήν* (ep. 3) ad *ἱερὰν διάθεσιν* exemplis suis inserturus fuerit. tempus quoque male quadrare videtur, cum libellus etiam magistro Neoplatonici notus fuerit. at potuitne illi discipulo Libanii nomen Proclo fuisse, quod primus R. Foerster suspicatus est? ita facillime libellus utriusque viri nomine insigniri et, si sub Procli solius nomine afferebatur, facile fieri poterat, ut a magistello semidocto Proclo Platonico clarissino tribueretur ita, ut Demetrii libellus clarissimo illi Phalereo suppositus est. quod nobis Libanii discipulus nomine Proclus aliis locis non occurrit, huic sententiae non repugnat, cum illis temporibus nomen Procli frequentissimum fuerit. inveniuntur enim

1) Cf. Libanius ed. Foerster IV 201 adn. 3.

exempli causa inter eos, ad quos Libanius epistulas scripsit, tres Procli[1]). hic Proclus, qui fortasse christianus fuit, paulo post mortem Libanii praecepta a magistro accepta et exemplis vel in ludo scriptis vel ab ipso fictis aucta in lucem edidisse videtur.

Sed haec de auctore. iam quomodo auctor praecepta ab ipso aliisque data secutus sit videamus.

c) De genere dicendi.

Quicumque *Ἐπιστολιμαίους χαρακτῆρας* legerit, eos stilo sicco et simplici, quem Graeci *ἀφελείας* nomine significant, conscriptos esse non negabit. raro enim phrases longas atque hypotactice iunctas inveniet. in exemplis vero epistularum semper fere singulae elocutiones coniunctionibus *δὲ* vel *γὰρ* coniunctae, saepe in enuntiatis paratactice iunctis verborum tempora commutata sunt, id quod sophistae recentiores *ἀφέλειαν* colentes facere solebant.[2]) exempli gratia nonnullos locos Libanianos affero.

α) De verborum temporibus commutatis.

In sententiis paratactice iunctis copulata sunt:

praesens et futurum:

p. 23, 11 *τιμᾶν—προσερεῖν*[3]) (cf. Lib. II 36, 19; V 526, 16 F.).

aoristus et praesens:

p. 30, 14 *αἰδέσθητι—παῦσαι—ποιοῦ* (cf. Lib. I 311, 3; IV 266, 16 F.).

aoristus et imperfectum:

p. 26, 4 *μετῆλθον—ἐνόμιζον* (cf. Lib. I 132, 4; 374, 5; 462, 19; II 152, 8; IV 217, 17).

---

1) O. Seeck, Die Briefe des Libanius, in Gebhardt-Harnack, Texte u. Untersuchungen N. F. 15 (1906) s. v.

2) Cf. W. Schmid, Der Atticismus III 74 et IV 79. I. Pietzko, De Aristaeneti epistulis, diss. Vrat. 1907, p. 7 sq.

3) De hoc infinitivorum apud Libanium usu egit Foerster, Lib. tom. III praef. p. XXIX.

aoristus et futurum vel versa vice:

p. 15, 6 *ὁρμῆσαι — ἀφέξεσθαι*. p. 31, 15 *ἄξειν — κολάσαι* (cf. Lib. V 330, 15; 526, 16).

aoristus et perfectum:

p. 22, 4 *ἔδρασας — δέδωκας*. p. 27, 8 *λυπήσας — ἠδικηκότες*. p. 30, 9 *ὑποδύς — πεπονθώς — δυνηθείς*. p. 30, 17 *εἰσενεγκάμενος — κατειληφώς* (cf. Lib. I 268, 13; 520, 16; II 138, 21).

perfectum et aoristus:

p. 21, 5 *εἰρηκώς — κρίνας*. p. 29, 5 *γέγονε — περιέβαλε* (Lib. V 113, 5; 398, 13). ceterum de iunctura perfecti vel praesentis et imperfecti Libaniana vide R. Foerster, Lib. IV 217, 7 adn. Videmus igitur L et Libanium in commutatione temporum plane consentire.

β) De atticismo.

Praecipue autem scire iuvat auctorem ei dictioni qua epistulas conscribendas esse dicit, ut ad atticum quidem sermonem prope accedant, non tamen omnino a sermone vulgari abhorreant, ipsum studuisse. quae res ei cum sophistis recentioribus et Libanio communis est, qui, quamquam operam dabant, ut *ἀττικῶς* scriberent, tamen etiam locutiones vulgares scriptis suis receperunt. quam rem nunc accuratius exponamus.

Attici sermonis proprium erat *ττ* pro *σσ*.[1]) quod auctor semper adhibet. dicit enim semper *πράττω*, non *πράσσω* (p. 17, 2; 22, 13; 26, 10; 27, 12) et *κρεῖττον* (p. 22, 1; 29, 7).

ξύν apud atticissantes magis atticum habebatur quam *σύν*. cuius rei testis est Moeris, qui dicit: *ξυμφώνως Ἀττικοί, συμφώνως Ἕλληνες καὶ κοινῶς*. L quamquam multis locis *σύν* scribit, tamen uno loco in verbo composito *ξύν* praebet p. 29, 8 *ξυντυχεῖν*. idem de Libanii usu Foerster statuit. Libanius enim praepositionis forma *σύν* uti solet,

1) Cf. Schmid IV 579 sq.

in verbis compositis ξύν usurpat, velut I 105, 7 ξυνεῖναι; I 162, 20 ξυνετός; II 564, 1 ξυμβέβηκε; II 210, 5 ξύμπασιν.

Voces quoque quaedam, quae atticae habebantur, in L leguntur. quarum e numero hae afferantur:

p. 13, 2 πολυσχιδής Lucian. Philostr. Philo. Lib. IV 338, 11 F.
p. 18, 16 μετριάζω Thuc. Plat. Dem. Aristot. Aristid.
p. 20, 4 σύμμετρος et 20, 9 συμμέτρως. ξύμμετρος et ξυμμέτρως Philostrato in deliciis fuit, e quo auctor hausit (cf. Schmid IV 201).
p. 21, 14 κατόπιν apud Philostratum octies (Schmid IV 189), Aelianum quinquies (Schmid III 133), Arrianum (cf. Böhmer, Act. sem. Erl. IV 14), apud Libanium velut V 265, 3 F.
p. 22, 11 περισπούδαστος Lucian. Aelian. Liban. IV 466, 1 F.
p. 23, 3 παροινία Philostr. Lucian. Xen. Aesch. saepe apud Libanium velut III 260, 2.
p. 23, 4 ἐπάξιος Philostr. sexies; Pind. Herod. Plat.

Sed haec attulisse satis sit. iam ad locutiones vulgares pergamus.

Nusquam auctor formas γίγνομαι et γιγνώσκω usurpat, semper γίνομαι (p. 14, 2) et γινώσκω[1]) (p. 16, 6, 12; 17, 15; 23, 6; 24, 11). Libanii usus fluctuat.

p. 23, 8 πλεῖον vulgarius erat quam πλέον.[1])
p. 31, 4 ἔσο legitur apud Aelian. Alciphr. Marc. Aurel. (Stich, praef. p. XVI). Nicol. Progymn. I 419, 28 Walz; Liban. V 378, 14 F., cf. Lobeck, Phryn. p. 342.

Infinitivus futuri in locum infinitivi aoristi succedit[2]) p. 15, 6 ἀφέξεσθαι, p. 23, 11 προσερεῖν, p. 31, 15 ἄξειν.

ἐάν autem cum indicativo coniunctum apud atticissantes non occurrit.[3]) qua de causa Westermannum secutus p. 22, 10 πεφύκασι in πεφύκωσι corrigendum esse putavi.[4])

---

1) Cf. A. Thumb, Die gr. Sprache im Zeitalter des Hellenismus p. 207.
2) Cf. Schmid IV 38 et 619; Foerster, Liban. tom. III p. XXIX.
3) Cf. Schmid IV 621.
4) Alio loco (p. 30, 5 κἂν ἀρνῇ) coniunctivus est, cf. p. 21, 10.

ὡς ἄν in enuntiatis finalibus apud scriptores optimos raro legitur[1]), ab Aeliano adamatur. in L scriptum est (p. 21, 10) ὡς ἂν μὴ κολακεία ... προσῇ. Libanius ὡς ἂν cum optativo coniunxit t. II 453, 13 ὡς δ' ἂν μὴ ἐνοχλοίην, ἀπεχώρουν.

p. 32, 2 superlativus μελάντατος saepe in sophistarum scriptis occurrit, velut apud Aelianum[2]), Alciphronem, Aristaenetum.[3])

p. 14, 7 καθώς vulgare erat, ut testatur Moeris p. 196 καθότι Ἀττικῶς, καθὼς Ἑλληνικῶς.

γ) De proverbiis et sententiis.

Rhetores orationis ornandae causa proverbiis et sententiis saepenumero usi sunt.[4]) quam rem et praecepit auctor et ipse locos communes adamavit. sunt autem haec:

p. 22, 1 κρεῖττον ... ἐστι τοὺς ἀγαθοὺς ζηλοῦντα καλῶς ἀκούειν ἢ φαύλοις ἑπόμενον ἐπονείδιστον εἶναι τοῖς πᾶσιν.

p. 23, 10 ὅσιον ὑπάρχει τοὺς γνησίους φίλους παρόντας μὲν τιμᾶν, ἀπόντας δὲ καὶ προσερεῖν.[5])

p. 24, 8 οὐ θέμις διαβολῇ πιστεύειν ἢ φήμῃ ματαίᾳ μηδὲν ὑγιὲς ἐχούσῃ.

p. 24, 9 διαβολὴ μήτηρ ἐστὶ πολέμου.[6])

p. 26, 1 φίλων ἐστὶν εὔχεσθαι τοὺς φίλους ἀεὶ κακῶν ἐλευθέρους ὁρᾶν.

p. 26, 10 συγχαίρειν χρὴ τοῖς φίλοις εὖ πράττουσιν ὡς καὶ συναλγεῖν λυπουμένοις.[7])

p. 29, 4 Σκυθῶν ἐρημία.[8])

1) Cf. Schmid III 86. 2) Cf. Schmid III 62.
3) Cf. Pietzko, l. l. p. 25.
4) Cf. Schmid I 411; II 263; III 302; IV 491.
5) Cf. Wendland, Anaximenes p. 84.
6) Cf. Leutsch-Schneidwin, Par. Gr. II p. 365.
7) Cf. supra p. XXIV. Lib. t. I 254, 9 F.
8) Cf. Leutsch-Schneidewin, l. l. II p. 208. scire iuvat Libanium quoque, si is revera fuit auctor 'Demosthenis Apologiae', id proverbium usurpasse t. IV p. 284, 18 R. = VI 380, 2 F.

p. 29, 8 *Πλούτωνι ξυντυχεῖν.*
p. 29, 15 *πρέπει τοὺς θείους ἄνδρας μὴ μόνον ἐπαινεῖν, ἀλλὰ καὶ τιμᾶν.*
p. 31, 10 *αἵ ἄρισται τῶν φίλων συμβουλαὶ καλλίστας ἔχουσι τὰς εὐεργεσίας.*
p. 33, 2 *αἵ ἐκ φίλων εἰς φίλους γινόμεναι λῦπαι δυσθεράπευτοι λίαν τυγχάνουσι καὶ μείζους τῶν ἐχθρῶν ἔχουσι τὰς ἐπηρείας.*[1])
p. 34, 5 *διαβολὴ φιλοσόφοις οὐχ ἁρμόζει.*

δ) De allitteratione.

Aliud ornamentum orationis est allitteratio, cuius inveniuntur exempla haec:
p. 23, 3 *δρᾶμα δέδειχεν.* p. 15, 17 *καὶ — κατασκαφή.* p. 20, 15 *καθάπερ κακίαν—καλόν.* p. 22, 13 *κἀμοὶ κεχαρισμένα.* p. 19, 10 *μὲν μετρίως μὴ μέντοι.* p. 21, 2 *μύθων μνήμη.* p. 25, 5 *μεταδοῦναί μοι μή.* p. 30, 15 *μὴ μελέτην.* creberrima autem in π consona est: p. 13, 6 *πόσας προσηγορίας.* p. 14, 3 *ὥσπερ παρών τις πρὸς παρόντα.* p. 14, 4 *παμπόλλους προσηγορίας.* p. 15, 16 *πληγαί, πολλάκις—πόλεως.* p. 20, 15 *πάντως τὸ πλῆθος.* p. 22, 10 *πονηραὶ πεφύκωσι.* p. 22, 13 *πρέποντα πράττων.* p. 23, 2 *ποιεῖν παρεσκεύασαι.* p. 24, 3 *πάσῃ— παντὶ — παραγένωμαι — παραγένωμαι πολλῶν πειραθήσῃ— ποτε—πεῖραν.* p. 26, 6 *ποτὲ ποιήσομαι.* p. 30, 15 *παῦσαι τοῦ πλημμελεῖν.* p. 31, 14 *παρακλήσεις προσάγειν περὶ αὐτοῦ πειρῶ.* p. 31, 15 *πάντῃ τε καὶ πάντως.* p. 20, 3 *συντομίᾳ σαφήνειαν.* p. 30, 6 *συνίστοράς σοι.* p. 31, 9 *συμφέρον σκοπήσας.* p. 32, 22 *τῷδε τῷ τόπῳ.* p 32, 24 *τῷδε τάδε.* p. 24, 7 *φαῦλον φρόνει.*

ε) De aliis ornamentis oratoriis.

Figurae autem etymologicae inveniuntur exempla:
p. 18, 5 *πρᾶξιν—πραχθεῖσαν ἢ λόγον λεχθέντα.*
p. 33, 2 *λυποῦμαι λύπην.*

---

1) Cf. supra p. XXIV. Lib. t. I 254, 9 F.

Denique afferatur unum exemplum geminationis.

p. 33, 5 *ἐρῶ, ἐρῶ;*

unum exemplum anaphorae:

p. 29, 5 *ὦ πόσων ἡμῖν κακῶν αἴτιος γέγονεν — ὦ πόσαις συμφοραῖς — περιέβαλε;*

duo litotetis:

p. 15, 8 *οὐκ εὖ.* p. 22, 4 *οὐ καλῶς;*

nonnulla polysyndeti:

p. 13, 5 *τί τέ ἐστιν ἐπιστολὴ καὶ τί λέγειν — θέμις καὶ εἰς πόσας προσηγορίας διαιρεῖται.* p. 19, 11 *ἡ — ὑψηγορία καὶ τὸ ταύτης ὑπέρογκον καὶ τὸ ὑπεραττικίζειν.* p. 19, 18 *σαφηνείᾳ τε μάλιστα καὶ συντομίᾳ μεμετρημένῃ καὶ ἀρχαϊσμῷ λέξεων.* p. 21, 2 *ἱστοριῶν τε καὶ μύθων μνήμη καὶ παλαιῶν συγγραμμάτων καὶ παροιμιῶν εὐστόχων καὶ φιλοσόφων δογμάτων χρῆσις.* p. 22, 7 *καὶ πάλαι μὲν ἠξίωσα — καὶ νῦν δὲ ἀξιῶ — καὶ εὖ οἶδ'.* p. 23, 3 *καὶ φίλων ἀνάξιον καὶ τῆς σῆς παροινίας ἐπάξιον.*

Alia autem artificia oratoria, ut stili epistolaris non propria, apud auctorem nostrum non inveniuntur, neque hiatum diligenter vitavit neque semper singulas locutiones ita clausit, ut ante ultimam arsin duae vel plures theses positae essent.

ζ) De hiatu.

Invenies enim hiatum non solum post particulas exstantem, velut *καὶ* p. 13, 6; 16, 13; 17, 1; 18, 11, 14; 19, 10; 20, 1, 15; 27, 6, 8; 31, 3; 32, 23, post *εἰ* p. 16, 15, *ὅτι* p. 22, 14, post articuli formas *ἡ* p. 19, 7, *τὸ* p. 17, 4; 19, 12; 20, 7; 22, 15, *τῷ* p. 17, 5; 31, 6, *τὰ* p. 15, 14, 15; post *μὴ* p. 13, 3, *περὶ* p. 21, 5; 24, 8; 31, 14, *τι* p. 15, 6, *τινι* p. 16, 13; 17, 2; 18, 7, sed etiam complures hiatus graviores, qui sunt: post *α*: p. 15, 17 *ἧττα αἰχμαλωσία*, p. 17, 6 *γρα-*

φέντα ἡμῖν, post ε: p. 24, 6 *βέλτιστε ἀνδρῶν*, p. 26, 5 *κράτιστε ἀνδρῶν*, post η: p. 14, 3 *αὐτῇ ὥσπερ*, p. 14, 4 *ἐπειδὴ ἐπιστολή*, p. 22, 15 *μεταβάλλῃ ἀπ'*, post ω: p. 14, 5 *ἑνικῷ ὀνόματι*, p. 29, 12 *τούτῳ οὖν*, post αι: p. 14, 5 *προσαγορεύεται ἑνικῷ*, p. 15, 6 *ὁρμῆσαι ἤ*, p. 19, 7 *πᾶσαι εἰς*, p. 21, 15 *προταγεῖσαι ἐπιστολαὶ αὗται*, post οι: p. 17, 4 *ἐγκαλούμενοι ἀντεγκαλοῦμεν*, post ευ: p. 22, 8 *εὖ οἶδ'*.

η) De clausulis.

Neque ea lege, quam nos Meyerianam vocare solemus, qua ante ultimam enuntiationis arsin complures theses ponendas esse statuitur[1]), auctorem semper usum esse videmus. excedunt enim illam legem hae clausulae:

p. 13, 4 *πολλῇ καὶ τέχνῃ*. p. 14, 7 *καθὼς ἔφην*. p. 15, 14 *πολέμου κέρδη*. p. 16, 3 *παραθετικὴ καλεῖται*. p. 16, 11 *μαρτυρικὴ καλεῖται*. p. 18, 7 *ἀσέμνως πράττει*. p. 18, 13 *αὐτοῦ δεόμενοι*. p. 19, 2 *αὐτῇ χαράττοντες*. p. 19, 11 *κομψολογίᾳ χρῆσθαι*. p. 20, 1 *ἀρχαϊσμῷ λέξεων*. p. 21, 11 *δεῖνι χαίρειν*. p. 21, 14 *αὐτῶν βαίνειν*. p. 21, 15 *ἐπιστολαὶ αὗται*. p. 24, 9 *ὑγιὲς ἐχούσῃ*. p. 26, 4 *μετῆλθον ἔργῳ*. p. 29, 8 *θεοῖς ἐχθρῷ*. p. 30, 3 *κακίας γένοιτο*. p. 30, 6 *κεκοινωνηκότας πράξεως*. p. 30, 9 *ὃν τὸν τρόπον*. p. 30, 13 *πειραθῇς δεινῶν*. p. 31, 14 *αὐτοῦ πειρῶ*. p. 32, 24 *τῷδε τάδε*. p. 33, 2 *λυποῦμαι λύπην*. p. 34, 3 *κοσμεῖς ὄνομα*.

Sunt igitur inter 157 clausulas, quas praetermissis exemplis spuriis numeravi, viginti quattuor, quae illi legi non respondent, vel 15 %.

---

1) Cf. W. Meyer, Der akzentuierte Satzschluß in der griech. Prosa vom 4. bis 16. Jahrh. (1891) in Ges. Abh. tom. II p. 202 sqq. et C. Litzica, Das Meyersche Satzschlußgesetz in der byz. Prosa, Diss. München 1898.

Dissertatio integra propediem in Bibliotheca Teubneriana prodibit sub eodem titulo.

Vita.

Natus sum Valentinus Weichert a. d. IX. Kal. Apr. MDCCCLXXXIV in Borussiae orientalis vico, cui est nomen Freudenberg, patre Valentino, matre Elisabetha e gente Mischke, quam praematura morte abreptam valde doleo. Fidem profiteor catholicam. Litterarum elementis imbutus gymnasium Roesselense frequentavi, quod vere anni MCMV maturitatis testimonio instructus reliqui, ut in universitate Vratislaviensi studiis philologicis operam navarem. Simul per duo semestria magistratu academico permittente munus praeceptoris suscepi in palatiis comitum de Radolin et Saurma de Jeltsch-Lorzendorf, quibus summam debeo gratiam benevolentissimis meis fautoribus aeque ac viro doctissimo Francisco Skutsch, qui me comitibus de Radolin commendavit.

Docuerunt me viri doctissimi:

Baumgartner, Cichorius, Ebbinghaus †, *Foerster, Freudenthal* †, *Hoffmann, Kampers, Koch, Kühnemann, Nikel, Norden, Preuss, Siebs, Skutsch, Wendland.*

Proseminarii et seminarii philologici sodalis fui ordinarius moderantibus *Foerstero Skutschio Wendlandio.* Praeterea me admiserunt ad exercitationes archaeologicas *Foerster,* historicas *Cichorius,* philosophicas *Baumgartner* et *Kühnemann.*

Quibus omnibus iustas ac debitas et nunc ago gratias et semper habebo, maximas vero *Foerstero* aeque ac *Rabio* Hannoverano, qui nascenti huic opusculo maximam impenderunt curam.